

ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΚΙΟΪΜΠΑΣΙ, ΓΙΕΝΙΚΙΟΪ

Δεν θυμάται πολλά από τα πολύ πρώτα παιδικά του χρόνια. Είναι ένα μεγάλο γωνιακό δωμάτιο, ισόγειο, κάτασπρο, με παράθυρα ψηλά και στενά που βλέπουν στο νερό. Το μοιράζεται με άλλα δυο αδέρφια, μεγαλύτερά του. Συνήθως δεν του δίνουνε πολλή σημασία, είναι δίδυμοι, ο Επαμεινώνδας και ο Σοφοκλής, κι έχουν δικό τους κώδικα επικοινωνίας. Τους ενδιαφέρει να εντυπωσιάσουν τον πατέρα τους και τον μεγαλύτερο αδελφό τους, τον Στυλιανό, που ζει κι εργάζεται στη Ζυρίχη. Εκεί είναι η έδρα της εταιρείας εκτός Κωνσταντινούπολης, και αποκεί εξάγουν τα χαλιά σε Γερμανία και Γαλλία και Αμερική. Ο Στυλιανός έχει μεγάλη διαφορά ηλικίας από εκείνους και τον βλέπουν με δέος. Είναι και οι δυο αδελφές του, η Πέρσα και η Γαλάτεια, αυτώνών το δωμάτιο είναι από την άλλη πλευρά του σπιτιού και βγαίνει στον κήπο, στην πίσω μεριά. Όταν βαριέται, πηγαίνει στο δωμάτιό τους, τον κανακεύουν και του δίνουν γλυκάκια. Πιο παλιά τον είχαν σαν κούκλα. Του βάζανε φιόγκο στα μαλλιά και

πολεμούσαν να τον ντύσουν με φουστανάκια, κι αυτός αντιδρούσε, τις γρατζούνιζε και τις δάγκωνε.

Κανονικά με κανένα από τ' αδέρφια του δεν είχε στενή σχέση. Ουσιαστικά ούτε και με τους γονείς του. Η μητέρα του, η Ζεϊνέπ/Θωμαή, ήταν πάντα στον δικό της κόσμο και αποτελούσε μεγάλο γεγονός όταν καθόταν στο πρόγευμα ή στο δείπνο μαζί τους. Τότε όλοι τους έπρεπε να είναι φοβερά φρόνιμοι, για να μην την ταράξουν, γιατί σ' αυτή την περίπτωση θα 'πρεπε να 'ρθει το γρηγορότερο ο οικογενειακός γιατρός και να αυξήσει τη δόση από κάτι μυστήρια χρωματιστά ματζούνια που της έδινε.

Είχαν τέσσερα μαγαζιά με χαλιά, στο κέντρο της Πόλης, μεγάλα μαγαζιά με πολλούς υπαλλήλους. Ο πατέρας του, ο Αησιλαος Μπασβάντης, εξέχουσα φυσιογνωμία στην ελληνική κοινότητα της Πόλης, είχε αργαλειούς σ' όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τα περισσότερα χαλιά εξάγονταν στην Ευρώπη, ιδιαίτερα τα μεταξωτά Χέρεκε που είχαν μεγάλη ζήτηση στη Γερμανία και τη Γαλλία. «Χαιδέψτε τα», τους έλεγε, «απ' τη μια πλευρά είναι σαν τρυφερό γυναικείο δέρμα κι απ' την αντίθετη πλευρά λες κι αγγίζετε βελούδο, καθαρό μετάξι απ' την Προύσα είναι». Τους έμαθε να αγαπάνε το χαλί, ώρες τους εξηγούσε τα μυστικά του, τους κόμπους του, τη διαδικασία της ύφανσης. Και τους έβαζε να ξεχωρίζουν τα σχέδια και τις περιοχές προέλευσης. Περιοχές, όχι χώρες. Δεν έβαζε περσικά εμπορεύματα στα μαγαζιά του, μόνο τούρκικα. «Η χώρα με τρέφει, εμένα και τα παιδιά μου, κι εγώ θα υποστηρίξω τα

τούρκικα προϊόντα, να φάει ψωμί από μένα ο Τούρκος κι εγώ απ' αυτόν».

«Κάθε γιος θα πάρει από ένα μαγαζί», έλεγε ο Αγησίλαος, «δεν θέλω τα παιδιά μου να μαλώνουν».

«Κι εμείς, πατέρα;» ρωτούσαν οι αδελφές του.

«Εσείς θα μάθετε γλώσσες και θα είστε υπεύθυνες για τα γραφεία στη Γερμανία και τη Γαλλία. Εγώ δεν θα κλείσω τα κορίτσια μου στο σπίτι, εγώ είμαι προοδευτικός άνθρωπος». Έτσι έλεγε. Και ήταν. Διάλεξε γυναίκα μουσουλμάνα, μοναχοκόρη πασά, σχεδόν την έκλεψε, η Ζεϋνέπ βαφτίστηκε Θωμαή, και ο πασάς, εντυπωσιασμένος από την επιμονή και το θάρρος του νεαρού Ρωμιού και από το γεγονός ότι η Ζεϋνέπ/Θωμαή σε λίγο θα τον έκανε παππού, αναγκάστηκε να κάνει πέτρα την καρδιά του και να πει το ναι. Μπορεί να 'παιξε ρόλο βέβαια και η μεγάλη περιουσία του Έλληνα συμπέθερου και το γεγονός ότι αυτός ήταν ξοφλημένος από τις κραιπάλες, τη χαροπαιξία και την έκφυλη ζωή. Προίκα δεν έδωσε στην κόρη του, δεν είχε μείνει και τίποτε. Εκτός από το σπίτι, το γυαλί, πάνω στον Βόσπορο, στο Γιενίκιοϊ, το ελληνικό Νιχώρι. Που 'χε σαπίσει απ' την υγρασία και την αφροντισιά. Του το αγόρασε στην κυριολεξία ο γαμπρός του, και τα λεφτά τα 'φαγε ο Σελάμ-πασάς σε μια νύχτα. Μετά τον κράτησαν μαζί τους στο αρχοντικό που ο Αγησίλαος το ανακαίνισε, και ο γαμπρός του τού 'δινε χαρτζιλίκι, μετρημένο για να παίζει και να πίνει τις ρακές του. Τον είχε όμως από κοντά. Είχε βάλει έναν δικό του να τον προσέχει μέρα-νύχτα. Πέθανε από ανακοπή

σχετικά νέος, στα εβδομήντα δύο του. Τον θυμόταν ο Ζήσης αμυδρά να τους βγάζει όλους περίπατο, και τα έξι παιδιά, τ' αγόρια με τα ναυτικά και τα κορίτσια με λευκά νταντελωτά μισοφόρια που φαινονταν κάτω απ' τις φουστίτσες τους. Τους κερνούσε σιμίτια και συχνά-πυκνά τους πήγαινε κάτω από τη γέφυρα και τους αγόραζε ψωμί που μέσα ο μικροπωλητής έβαζε σκουμπρί ψητό στα κάρβουνα, με κρεμμύδια και πιπεριά. Γύριζαν στο σπίτι και βρομοκοπούσαν κρεμμύδι και φαρίλα. Ζάρωνε η μητέρα τη μύτη της και η Γαλλίδα μαμζέλ τούς έστελνε κατευθείαν να μπανιαριστούν.

Αυτός πιο πολύ αγαπούσε τον παππού του τον Θεοχάρη, από τη μεριά του πατέρα του. Ρωμαίικη οικογένεια παλιά, Φαναριώτες, φίλος ο παππούς του προσωπικός του Πατριάρχη και δωρητής του ναού του Ταξιάρχη, Χιώτης στην καταγωγή, είχε έρθει με την οικογένειά του και εγκαταστάθηκε στην αρχή στο Κουρτουλούς και έπειτα στη συνοικία του Φαναριού. Τελείωσε τη Μεγάλη του Γένους Σχολή και προσπάθησε να ασχοληθεί με την πολιτική, δεν τα κατάφερε όμως, δεν ήταν του ελιγμού και της διπλωματίας. Αυτός έστησε τις δουλειές με τα χαλιά, η γυναίκα του είχε τσερκέζικη ρίζα, χριστιανή όμως, Μεριέμ, καταγόταν από παλιά οικογένεια ταπητουργών, ήξερε να ξεχωρίζει το καλό χαλί, αυτή τον βοήθησε και σιγά σιγά μεγάλωσαν την επιχείρηση. Γυναίκα πράγμα, καβάλα στ' άλογο πήγαινε από χωριό σε χωριό, διάλεγε τα καλύτερα, κανείς δεν μπορούσε να την ξεγελάσει, χτυπούσε το μαστίγιο στη γη: «Φέρτε τ' άλλα που τα 'χετε κρυμμένα ανάμε-

σα στις ντάνες». Πολλές φορές ξεχώριζε με την πρώτη ματιά το καλό από τα σκάρτα μέσα απ' τον σωρό, έτσι όπως τα είχανε διπλωμένα και σωριασμένα στην άκρη της σκηνής.

Αυτή τη γιαγιά ο Ζήσης τη γνώρισε μεγάλη πια. Κάπνιζε πίπα, φορούσε παντελόνια και στόλιζε το κεφάλι της με το χαρακτηριστικό τσερκέζικο κάλυμμα. Εξακολούθουσε να είναι πανέμορφη παρά τις ρυτίδες και τα αρθριτικά της. Δεν είχε σταματήσει να ανεβαίνει στο άλογο και να παραβγαίνει με άντρες ιππείς που ήταν και πολύ νεότεροί της, αρνιόταν να κρατήσει μπαστούνι και κατέβαινε κάθε μέρα μέχρι τα ενενήντα τρία της στο μαγαζί, έλεγχε τα κιτάπια, μετρούσε τις εισπράξεις και τα βράδια είχε κουράγιο και όρεξη να φιλεύει δέκα και δώδεκα άτομα, επιστατώντας η ίδια στην κουζίνα και προσέχοντας τις λεπτομέρειες στο στρώσιμο του τραπέζιού.

Τον Ζήση τον είχε ξεχωρίσει απ' τους άλλους. «Εσύ, το ζητάει τ' όνομά σου, θέλεις να ζεις, δεν πήρες απ' τον γιο μου και δεν έμοιασες στ' αδέρφια σου. Εκείνοι μόνο λεφτά θέλουν να βγάλουν. Στο κέρδος είναι το μυαλό τους, ενώ εσύ είσαι αλλιώς. Ούτε στη μάνα σου έμοιασες. Όχι ότι είχα κάτι εναντίον της. Απ' την πρώτη στιγμή τη δέχτηκα. Ούτε πιστεύω αυτά με τις θρησκείες. Ένας ο Γιαραμπής¹ κι εμείς αδύναμα παιδιά του. Από λάσπη. Φύσηξε μέσα μας και γίναμε άνθρωποι. Όσοι γίναμε κι όσοι μείναμε απέξω και βολοδερόνουμε».

1. Θεός.

Αυτόν αγαπούσε πιο πολύ, αλλά και την Πέρσα, τη μεγαλύτερη εγγόνα της. Της έμοιαζε πολύ. Και στα χούγια και στην εμφάνιση. Μ' αυτήν ήταν που ο Ζήσης τα πήγαινε καλά. Ήταν ανεξάρτητο πνεύμα η Πέρσα, δεν της άρεσαν οι φιοριτούρες και οι τσιριμόνιες που θα περίμενε κανείς από κοπελίτσες της κοινωνικής της τάξης.

Θύμωνε κάθε φορά με τα προξενιά που θέλανε να της φέρουνε στο σπίτι, ούτε την πολυένοιαζε να παντρευτεί, σε αντίθεση με την αδελφή της τη Γαλάτεια που από μικρό κοριτσάκι ακόμα ετοιμαζόταν γι' αυτόν τον ρόλο, πράγμα που έκανε έξαλλη την Πέρσα, γιατί δεν είχε σύντροφο στα παρακινδυνευμένα της παιχνίδια.

Η ΠΕΡΣΑ ΚΑΙ Ο ΕΡΩΤΑΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ

Όταν η Πέρσα ερωτεύτηκε για πρώτη φορά, ήταν ήδη είκοσι έξι χρονών και οι κακές γλώσσες είχαν αρχίσει να κόβουν και να ράβουν ότι η μεγάλη των Μπασβάντηδων θα κατέληγε στο ράφι με τα μυαλά που κουβαλούσε. Δεν εμφανιζόταν στις ζουρφίξ¹ ούτε σουλατσάριζε στην προμενάτ². Περνούσε τις ώρες της όπως και η γιαγιά της, ασχολούμενη με τα λογιστικά των μαγαζιών και συχνά-πυκνά πήγαινε κι εκείνη να ελέγξει τις υφάντριες μέσα στα βάθη της χώρας, κι έφτανε μέχρι τη λίμνη Βαν και το Ερζερούμ. Μιλούσε καλά τα Τούρκικα και ήξερε να συνεννοείται και σε κানা-δυο διαλέκτους. Ήταν άφοβη και θαρραλέα, και κουβαλούσε μαζί της μόνο έναν μπιστικό του μπαμπά της, έναν Αρβανίτη, δυο μέτρα άντρα, που θα 'δινε και τη ζωή του για να σώσει ένα μέλος της οικογένειας Μπασβάντη. Πιστό σκυλί, δεν του 'βγαζες λέξη απ' το στόμα του άμα δεν ήθελε. Χωρίς οικογένεια, είχε χάσει σε βιά-

1. Προκαθορισμένες ημέρες για καλέσματα.

2. Τόπος περιπάτου.

θος χρόνου δικούς του ανθρώπους, τους είχαν σφάξει οι Τούρκοι μπρος στα μάτια του, κι αυτός έμεινε μικρό παιδί καλαμιά στον κάμπο και τον πήρε ο παππούς Μπασβάντης και τον περιέθαλψε και του 'δωσε και παράσπιτο στην αυλή κι έμεινε εκεί όλα τα χρόνια της ζωής του να χουσμητεύει³ το Μπασβαντέικο. Μ' αυτόν ταξίδευε η Πέρσα και πήγαινε από μέρος σε μέρος κι έκανε έλεγχο στα υφαντήρια.

Εκεί κοντά στη λίμνη Βαν έτυχε να την καλέσουν σ' ένα νομαδικό χωριό Τουρκομάνων Γιουρούκων σε γάμο και αντίκρισε για πρώτη φορά αυτόν που αργότερα θα γινόταν άντρας της και πατέρα του παιδιού της. Ο Τσένγκις, ένα και ενενήντα και πανέμορφος, χόρεψε μπροστά της ένα ζειμπέκικο χαρμανταλί, σιγανό τανελίδικο, με αργές ζυγισμένες κινήσεις, πότε με τα μπράτσα του σηκωμένα ψηλά, σαν τις φτερούγες του αετού, και πότε με λυγισμένα τα γόνατα εναλλάξ.

Οι φλόγες από τους δαυλούς μέσα στη μαύρη σκηνή φώτιζαν το πρόσωπό του. Τα μάτια του την κοίταζαν ασταμάτητα. Το ίδιο θαρρετά του αντιγύριζε το βλέμμα η Πέρσα. Όταν τέλειωσε ο χορός, την πλησίασε και της είπε με τη βαριά προφορά του, κοιτάζοντάς την έντονα: «Αυτόν τον χορό θα σου τον χορέψω στον δικό μας τον γάμο».

Τώρα αν όντως έτσι ειπώθηκε και αν όντως η Πέρσα, που μιλούσε μεν τη διάλεκτο της περιοχής αρκετά καλά, κατάλαβε ακριβώς τι της είπε ο καλός της, αυτό

3. Υπηρετεί.

δεν παίζει ρόλο, στο χρονικό της οικογένειας καταγράφηκε σαν ύψιστη στιγμή.

Την άλλη μέρα μαζί με το καραβάνι που κουβαλούσε τηνπραμάτεια που αγόρασε η Πέρσα από κείνο το χωριό, εκλεκτής ποιότητας νομαδικά χαλιά γιουρούκ, μαλακά και στιλπνά, με παχύ πέλος και πυκνούς κόμπους, ήρθε και ο Τσένγκις με συνοδεία δέκα παλικάρια του, καβάλα στ' άλογό του.

«Άκου», της είπε, αργά τη νύχτα που κάθισαν μαζί κάτω απ' τ' άστρα, όταν τέλειωσε ο γάμος, με τον Αρβανίτη φύλακα και φρουρό πέντε μέτρα πιο πέρα, «άκου, εγώ θα 'ρθω στην Πόλη. Γυμνός δεν έρχομαι, κάτι φέρνω μαζί μου. Θα στήσω μια δουλειά με τους δικούς μου. Αν πάω καλά, θα 'ρθω στον πατέρα σου. Δεν θα σε ντροπιάσω. Αλλιώς θα γυρίσω πίσω. Ως τότε δεν θα σε ξαναδώ. Θα χωρίσουμε μόλις φτάσουμε στην Πόλη. Θα με περιμένεις;»

«Τι δουλειά θέλεις να κάνεις;» τον ρωτάει η Πέρσα.

«Θα αγοράσω πλοίο και θα το δουλέψω με τους δικούς μου. Δεν την ξέρω τη δουλειά, η θάλασσα με τραβάει όμως, αυτό θέλω να κάνω».

Ήταν ο καθαρός ξάστερος ουρανός, το χρυσαφί φεγγάρι που ταξίδευε κάπου μακριά, οι κορυφογραμμές των ψηλών βουνών που περικύκλωναν την κοιλάδα, τα φλογερά μάτια του Τσένγκις και η αποφασιστικότητά του, ήταν η τρέλα και ο παραλογισμός της βραδιάς; Τι απ' όλα; Η Πέρσα του απάντησε σαν να 'ταν κάτι εντελώς φυσιολογικό: «Θα σε περιμένω. Όσο κι αν χρειαστεί».

Σ' όλο το ταξίδι δεν την πλησίασε. Από μακριά την κοίταζε, την πρόσεχε, αλλά από μακριά. Και να 'θελε βέβαια, θα τον δυσκόλευε και η παρουσία του Αρβανίτη που δεν έφευγε ρούπι από κοντά της. Ήταν, έλεγε αργότερα η Πέρσα, οι πιο παράξενες μέρες της ζωής της. Προχωρούσε πότε πεζή και πότε καβάλα στο άλογο της και δεν μπορούσε να καταλάβει τι ακριβώς της είχε συμβεί. Τις νύχτες, στα χάνια που διανυκτέρευαν, με τον καβάση να κοιμάται έξω από την πόρτα της, αναρωτιόταν αν έπρεπε να πάει να βρει τον Τσένγκις, όπου κι αν ήτανε αυτός κι οι δικοί του, γιατί ποτέ δεν κατάλαβε πού περνούσαν τις νύχτες τους αυτός και τα παλικάρια του, να πάει να τον βρει να μιλήσουν. Να πουν όλα όσα δεν είπαν τη βραδιά του γάμου στο χωριό του, να προσπαθήσει να καταλάβει τι είδους μαγεία ήταν αυτή που την έκανε να ξεχάσει τον εαυτό της, και πώς εκείνη που ούτε τα πίστευε κάτι τέτοια –έρωτας κεραυνοβόλος και άλλα τέτοια για κοπελίτσες ερωτοχτυπημένες που πάντοτε τα κορόιδευε–, πώς έδωσε τέτοια υπόσχεση. Και όταν ξυπνούσε την άλλη μέρα και τον έβλεπε με την παραδοσιακή βράκα του, τις ψηλές μπότες και το χρυσοκέντητο καλπάκι, ψηλό κι ευθυτενή, απίστευτα σοβαρό καβάλα στ' άλογο του, περιστοιχισμένο από τους δικούς του που τον υπάκουαν μ' ένα αδιόρατο νεύμα του, τότε ήταν τέτοια η δύναμη αυτών που ένιωθε, η παραζάλη, ο πόθος και ο θαυμασμός, που έλεγε στον εαυτό της αυτή είναι η μοίρα μου. Αυτή με κυνηγάει. Ούτε θέλω ούτε μπορώ να την ξεγελάσω.

Δεν άλλαξε τίποτε στη ζωή της όταν φτάσανε στην Πόλη. Της έστελνε κατά καιρούς θυμητάρια, δυο αποξηραμένα λουλούδια μ' ένα σύντομο σημείωμα: «Είναι νυχτολούλουδα της ερήμου, τα 'κοφα τη βραδιά που σε γνώρισα», ένα ασημένιο κόσμημα, μια ζώνη από την πατρίδα του, κεντημένη με ασημένια και σκούρα κόκκινη κλωστή. Νευρίαζε η Πέρσα, δεν θέλω τα αντικείμενα, τον ίδιο θέλω, σκεφτόταν.

Κάθε φορά που η Πέρσα ζητούσε από τον αγγελιαφόρο να συναντήσει τον Τσένγκις, εκείνος της έστελνε μήνυμα ότι θα την έβλεπε, όταν ο ίδιος θα το θεωρούσε σωστό. Θύμωνε η Πέρσα, ζούσε από φορά σε φορά περιμένοντας ένα σημείο ζωής. Ήταν στιγμές που νευρίαζε με τον εαυτό της για την υπομονή της και για την αφοσίωσή της σε μια ιδέα τρελή, ουτοπική. Και άντε και εμφανιζόταν κάποια στιγμή ο καλός της, και άντε να είχε πετύχει όσα της είχε υποσχεθεί, πώς θα τον παρουσίαζε στην οικογένειά της, στ' αδέρφια της; Από τη μητέρα της δεν περίμενε βοήθεια ούτε υποστήριξη, κι ας ήταν ομόθρησκή του. Έτσι κι αλλιώς ζούσε στον κόσμο της και δεν θα έπαιρνε θέση. Ο πατέρας της είχε βαρύνει πια και θα του κόστιζε πολύ η επιλογή τής κόρης του. Είχαν μεσολαβήσει και πολιτικά επεισόδια, είχαν αγριέψει τα πράγματα. Κάποιοι τα 'χαν μαζέψει και είχαν φύγει. Ο Μπασβάντης όμως ακλόνητος, δεν διανοούνταν να φύγει. «Ο πατέρας μου δεν έφυγε το '23 και το '32, εμείς δεν φύγαμε το '55, και θα φύγουμε τώρα;» μουρμούριζε. Βέβαια τα γεγονότα του '55 τον είχαν τσούξει πολύ, είχε και αρκετές απώλειες.

Περισσότερο όμως τον είχε πληγώσει η αχαριστία των τριών υπαλλήλων στο μεγάλο μαγαζί. «Τους είχα βοηθήσει όσο μπορούσα, τα λεφτά καλά, ψυχοπόρευα τις οικογένειές τους, σπούδασα τα παιδιά τους. Πρώτοι ήρθανε με τα λοστάρια και μου κατέβασαν το μαγαζί». Ευτυχώς είχε προνοήσει, του το 'χαν σφυρίξει κάτι δικοί του, έβραζε κι ο τόπος με την Κύπρο. Είχε πάρει λοιπόν τα πιο πολύτιμα χαλιά, παλιά, συλλεκτικά, και τα είχε πάει στη Χάλκη, όπου ήταν το εξοχικό τους, και καλά αμπαλαρισμένα τα είχαν θάψει με τον Αρβανίτη στον κήπο. Μετά, όταν ησύχασαν τα πράγματα, τα έβγαλε έξω απ' την Πόλη, τα πήγε στη Καβάλα κι αποκεί στη Σαλονίκη. Τα φύλαξε σε μεγάλες θυρίδες στην Τράπεζα, δεν ήταν δα και δύσκολο. Τα Χέρεκε διπλώνονταν στα τέσσερα και στα οχτώ και γίνονταν μικρά πακέτα.

Όταν ο Τσένγκις ήρθε να ζητήσει τη θυγατέρα του ντυμένος ευρωπαϊκά, σοβαρός και αγέλαστος, ο Αγγελίλαος τον έκοψε από πάνω ως κάτω. Του άρεσε αυτό που είδε, ο γαμπρός τού εξήγησε τα οικονομικά του. Του είπε ότι στα δυο χρόνια που πέρασαν έστρωσε δουλειά με καράβι κατάδικό του και όχι μεσιακό, ότι μεταφέρει στάρια από την Πόλη στον Λίβανο και γυρίζει φορτωμένος με ξυλεία, και ότι οι δικοί του τού φέρνουν στην Πόλη πολλά τόπια από χοντρούφασμένη χειροποίητη τσόχα και αυτός τη μεταφέρει στη Θεσσαλονίκη κι αποκεί μεταφορτώνεται στα λιμάνια της Ιταλίας και της Γαλλίας. «Λογαριάζω, Θεού θέλοντος, σε δυο χρόνια να αγοράσω ακόμα ένα καράβι».